

*Piotr Szczypiński, Henryk Kot, Marek Murawski,
Krzysztof Antczak, Robert Miciałkiewicz, Paweł Waclawik*

AWIFAUNA LĘGOWA OBSZARU NATURA 2000 DOLINY WKRY I MŁAWKI PLB140008

Piotr Szczypiński, Henryk Kot, Marek Murawski, Krzysztof Antczak, Robert Miciałkiewicz, Paweł Waclawik. Breeding avifauna of the Natura 2000 sites Wkra and Mławka River valleys PLB140008.

Abstract. In 2011, breeding birds were monitored within the Natura 2000 SPA Wkra and Mławka River valleys on an area of 287.5 km². We recorded 134 breeding species, and numbers of 76 species were estimated. The most abundant species comprised Meadow Pipit *Anthus pratensis* (387 pairs), Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* (362) and Grasshopper Warbler *Locustella naevia* (203). We noted 22 breeding or probably breeding species listed in Annex I to the Council Directive 2009/147/WE. Numbers of the Corncrake *Crex crex* (122 territorial males) and Bluethroat *Luscinia svecica* (63 pairs/males) exceeded the qualification limits for important bird area of international importance. Birds important at the country scale nesting in the important bird area comprise the Curlew *Numenius arquata* (13 pairs) and the Common Snipe *Gallinago gallinago* (190 pairs). The Wkra and Mławka valleys are an important refuge in Mazovia for the following species listed in Annex I to the Council Directive 2009/147/WE: the Black Stork *Ciconia nigra* (3 pairs), White Stork *Ciconia ciconia* (117), Lesser Spotted Eagle *Clanga pomarina* (7), Marsh Harrier *Circus aeruginosus* (24-26), Crane *Grus grus* (74), Red-backed Shrike *Lanius collurio* (236) and Barred Warbler *Sylvia nisoria* (152). Numbers of 5 species of Natura 2000 increased and of 3 species declined.

Key words: avifauna, inventory, river valleys, breeding birds, Natura 2000 sites, threats.

Abstrakt. W roku 2011 przeprowadzono inwentaryzację awifauny lęgowej w granicach OSO Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki na powierzchni 287,5 km². Stwierdzono 134 gatunki lęgowe, a oceną liczebności objęto 76 gatunków. Największą liczebność osiągnęły: świergotek łąkowy *Anthus pratensis* (387 par), słowik szary *Luscinia luscinia* (362) i świerszczak *Locustella naevia* (203). Stwierdzono 22 gatunki lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe, wymienione w załączniku I Dyrektywy Rady 2009/147/WE. Liczebność derkacza *Crex crex* (122 terytorialne samce) i podróżniczka *Luscinia svecica* (63 pary/samce) przekroczyła progi kwalifikacyjne dla ostoi o znaczeniu międzynarodowym. W ostoi gniazdowały znaczące w skali kraju populacje kulika wielkiego *Numenius arquata* (13 par) i kszczyka *Gallinago gallinago* (190 par). Doliny Wkry i Mławki stanowią ważną na Mazowszu ostoję dla następujących gatunków z załącznika I Dyrektywy Rady 2009/147/WE: bocian czarny *Ciconia nigra* (3 pary), bocian biały *Ciconia ciconia* (117), orlik krzykliwy *Clanga pomarina* (7), błotniak stawowy *Circus aeruginosus*

(24-26), żuraw *Grus grus* (74), gąsiorek *Lanius collurio* (236) i jarzębatka *Sylvia nisoria* (152). Wzrost liczebności odnotowano dla 5 gatunków z grupy „naturowych”, a dla 3 gatunków spadek.

Doliny górnej Wkry i Mławki nie były dotychczas przedmiotem kompleksowego opracowania, a przedstawione poniżej wyniki są pierwszą oceną ilościową awifauny lęgowej tego terenu. W przeszłości, w wyniku ekstensywnych badań terenowych oraz eksploracji terenu w ramach prac Komitetu Ochrony Orłów, zebrano dane tylko o wybranych, rzadziej występujących gatunkach ptaków. Zgromadzone informacje wskazywały na wysokie walory ornitologiczne obu dolin. Początkowo, w roku 1993, część doliny Mławki o powierzchni ok. 6,5 km², znalazła się na liście ostoi o randze krajowej (Gromadzki *et al.* 1994). Sukcesywne rozpoznanie stanu awifauny dolin obu rzek, w szczególności gatunków wymienionych w załączniku I Dyrektywy Rady 2009/147/WE, przyczyniło się do nadania ostoi rangi o znaczeniu międzynarodowym w sieci BirdLife International. W publikacji Sidły *et al.* (2004), obok określenia granic obszaru, zamieszczona została lista gatunków lęgowych i przelotnych stwierdzonych w ostoi w latach 1995-2003, w tym tzw. kwalifikujących, spełniających pod względem ilościowym ówczesne kryteria. W roku 2007 ostoja uzyskała status obszaru specjalnej ochrony ptaków OSO Doliny Wkry i Mławki w sieci Natura 2000 (PLB140008).

Celem publikacji jest zaprezentowanie wyników inwentaryzacji ornitologicznej, wykonanej w roku 2011 na obszarze ostoi, przez zespół terenowy Zakładu Planowania Przestrzennego i Badań Ekologicznych „EKOS” Henryk Kot w Siedlcach, na zlecenie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie (Kot *et al.* 2011). Dla określenia zmian liczebności wybranych gatunków wykorzystano dane uzyskane w okresie wcześniejszym oraz w latach 2013-2015.

Teren

Obszar Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki jest położony na Nizinie Północno-mazowieckiej w granicach mezoregionów Równina Raciąska i Wzniesienia Mławskie i rozciąga się na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego. Ochroną objęto fragment górnego odcinka Wkry, od Działdowa w woj. warmińsko-mazurskim do Radzanowa w woj. mazowieckim oraz dolny odcinek Mławki, od Mławy do ujścia w okolicach Ratowa. Wg informacji podanych w Standardowym Formularzu Danych, obszar w przyjętych granicach zajmuje powierzchnię 287,51 km². Około 75% powierzchni ostoi zajmują łąki i pastwiska, pozostałe to grunty orne – 15%, zadrzewienia i lasy – 5%, mokradła i cieki wodne – 2%, inne – 2% (Sidło *et al.* 2004). W północnej części, na odcinku Działdowo – Nowy Dwór, Wkra płynie uregulowanym korytem, a jej szeroką dolinę zajmują w większości osuszone łąki z gęstą siecią rowów melioracyjnych, urozmaicone miejscami przez torfianki, starorzecza i płyty łożowisk. W okolicach wsi Gruszka i Księży Dwór, znajdują się większe kompleksy olsów, borów i niewielkie powierzchnie grądów. Poniżej Nowego Dworu koryto Wkry nie jest uregulowane, a rzeka płynie bardzo wąską doliną. Od Poniatowa do granicy ostoi w rejonie Radzanowa, koryto jest ponownie uregulowane, a dolina znacznie się

rozszerza, miejscami do 1,5 km. Najbardziej rozległe powierzchnie łąk znajdują się na odcinku Biezuń – Młudzyn i Myślin – Sokołowy Kąt. Teren w większości skutecznie odwodniono, jedynie lokalnie zachowały się niewielkie płaty wilgotnych łąk, zabagnione niecki i starorzecza. Na odcinku Myślin – Siciarz, na długości około 5 km, rozciąga się kompleks olsów z rezerwatem „Gołuska Kępa” o powierzchni 9,90 ha.

Mławka jest niewielką rzeką o długości 43,4 km i powierzchni dorzecza 676 km². W granicach obszaru jej koryto jest uregulowane a w dolinie nie występują okresowe wylewy. Pomimo małego przepływu, dolina rzeki jest szeroka, z rozległymi kompleksami łąk i pastwisk. Przez dolinę przepływają dopływy Mławki, małe, uregulowane rzeki Sewerynka, Seracz i na krótkim, dolnym odcinku Przylepnica, a także mniejsze ciek wodne, pełniące rolę zbiorczych rowów melioracyjnych: Rów Pieniecki, Stary Rów i Kozak. Największe kompleksy łąk rozciągają się obok miejscowości Bogurzyn – Doziny – Proszkowo oraz niedaleko Szreńska (tzw. Łąki Przylaskie). Są to w większości łąki na podłożu mineralnym lub o wysokim stopniu zmineralizowania, jedynie lokalnie, głównie na „Łąkach Przylaskich” zachowały się większe fragmenty trawiasto-turzycowych wilgotnych łąk na podłożu torfowym. Okolice wsi Korboniec, Podkrajewo i Turza Wielka, zajmuje rozległy obszar zmeliorowanych torfowisk, obecnie w większości porośniętych zaroślami wierzbowymi i drzewostanami brzoźowymi oraz typowymi zbiorowiskami ziołoroślowymi i płatami trzciny. Występują tam płytkie, powierzchniowe wyrobiska potorfowe oraz szerokie rowy odwadniające i otwarte torfianki. W okolicach wsi Rumoka, Grądek i Mostowo znajdują się większe kompleksy starych olsów, częściowo objęte ochroną rezerwatową. Są to rezerваты: „Olszyny Rumockie” o powierzchni 149,51 ha i „Dolina Mławki” liczący 147,41 ha (ryc. 1). Niedaleko wsi Rumoka znajduje się kompleks stawów rybnych o powierzchni 90 ha.

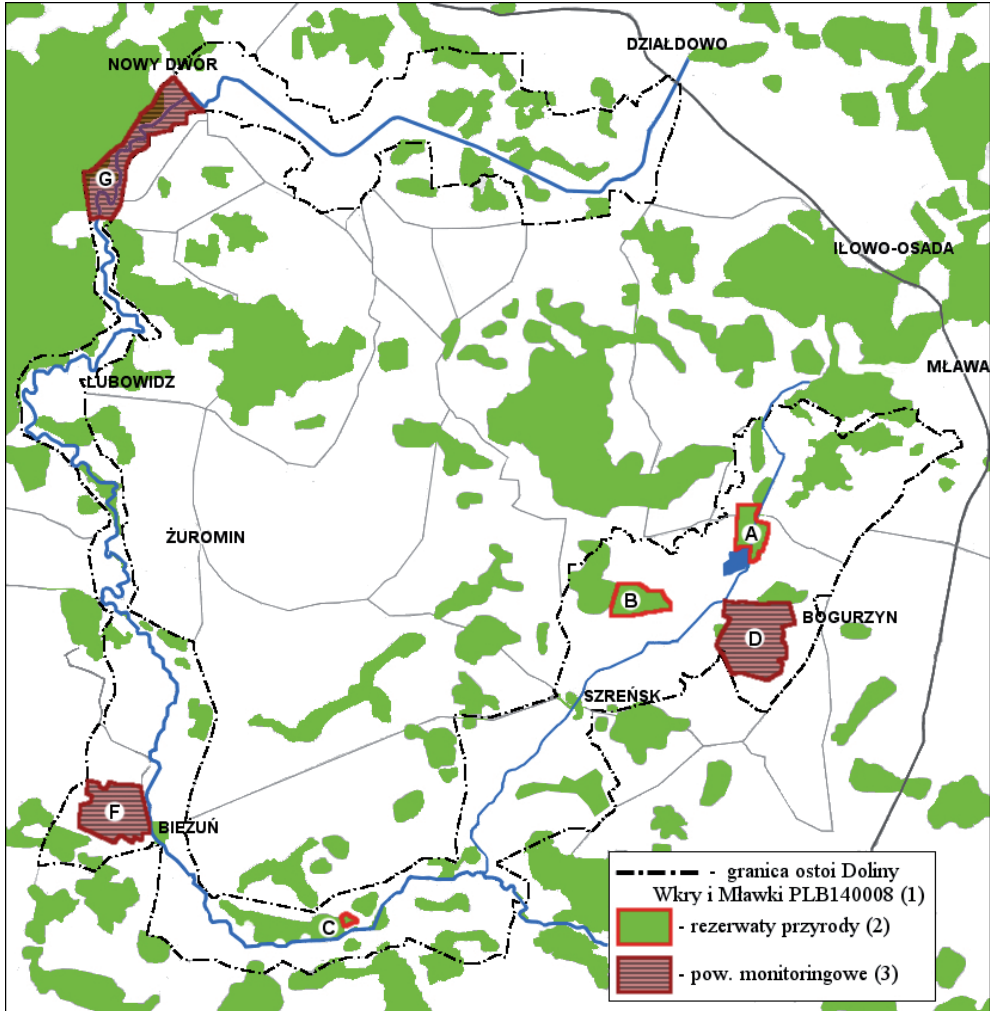
W obrębie badanego obszaru wyznaczono trzy powierzchnie monitoringowe (ryc. 1), reprezentujące środowiska charakterystyczne dla poszczególnych części ostoi:

- powierzchnia „Nowy Dwór” licząca 614,5 ha obejmowała wąską dolinę Wkry od Nowego Dworu do Zielunia o długości 6,0 km. Powierzchnia reprezentowała fragment doliny Wkry charakterystyczny dla krajobrazu wysoczyzny polodowcowej, z rzeką wcinającą się w wąską dolinę. Łąki i pastwiska występujące w dolinie tworzyły wąską smugę wzdłuż koryta rzecznoego, nie stwarzając dogodnych warunków do ich zasiedlenia przez ptaki łąkowe.

- powierzchnia „Biezuń” (509,3 ha) została wyznaczona w miejscu typowym dla doliny Wkry, obejmującym otwarty krajobraz łąkowy urozmaicony niedużym olsem, mniejszymi zakrzewieniami i trzcinowiskami w podmokłych obniżeniach terenu. Kontrolowany kompleks łąk położony był po zachodniej stronie Wkry, pomiędzy Biezuńem, Zimolzą a Obrębem. Przez teren przepływał niewielki dopływ Wkry – Swojęcianka.

- powierzchnia „Bogurzynek”, licząca 593,7 ha, reprezentowała otwarty fragment rozległej doliny Mławki. Większość powierzchni zajmowały otwarte łąki kośne, częściowo wypasane po sianokosach, z siecią rowów melioracyjnych i gruntowych dróg dojazdowych. Około 10% powierzchni porośnięta była zaroślami wierzbowymi

i zadrzewieniami, częściowo zabagnionymi, z niewielkimi płatami szuwaru trzcino-
wego i turzyc wysokich. Wśród zakrzewień znajdowały się małe i płytkie wyrobiska
potorfowe.

Ryc. 1. Obszar Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki PLB140008, A – rez. Olszyny Rumockie, B – rez. Dolina Mławki, C – rez. Gołuska Kępa, D – pow. monitoringowa „Bogurzynek”, F – pow. monitoringowa „Biezuń”, G – pow. monitoringowa „Nowy Dwór”

Fig. 1. Area of Natura 2000 sites Wkra and Mława valleys PLB140008. (1) – Site boundary, (2) – Nature reserves, (3) – Monitored areas, A – Nature reserve Olszyny Rumockie, B – Nature reserve Mława Valley, C – Nature reserve Gołuska Kępa, D – Monitored area „Bogurzynek”, F – Monitored area „Biezuń”, G – Monitored area „Nowy Dwór”

Metody

Zgodnie z założeniami zawartymi w „Wytycznych do prowadzenia inwentaryzacji ornitologicznych na Obszarach Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000”, opracowanych przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska na podstawie publikacji m.in. Chmielewskiego i Stelmacha (2009) oraz Chylareckiego *et al.* (2009), inwentaryzacją objęto ptaki lęgowe należące do następujących grup:

1. Gatunki wymienione w załączniku I Dyrektywy Rady 2009/147/WE.
2. Gatunki waloryzujące obszary Natura 2000, zamieszczone w aneksie nr 3 (Gromadzki 2004). Inwentaryzowano wszystkie gatunki z wyjątkiem rokitniczki *Acrocephalus schoenobaenus*.
3. Wybrane, nieliczne lub średnio liczne gatunki spośród wymienionych w aneksie nr 4 (Gromadzki 2004).
4. Gatunki nie należące do powyższych grup, występujące nielicznie lub ważne pod względem faunistycznym.

W okresie od 14 III do 3 VIII 2011 r. wykonano osiem kontroli całego terenu. W pierwszej połowie maja przeprowadzono kontrole wieczorno-nocne na terenie stawów rybnych, torfianek, zarośniętych stawów wiejskich, podmokłych szuwarów turzycowych i trzcinowisk (ocena głównie chruścieli Rallidae), a na przełomie maja i czerwca liczenia prowadzono na łąkach (ocena derkacza *Crex crex*). Pierwsze dwie kontrole dzienne (19 III-2 IV, 3 IV-14 IV) przeznaczono głównie na penetrację siedlisk leśnych, większych kompleksów łożowisk i torfianek oraz koryta rzek i kompleksu stawów rybnych koło Rumoki. Kontrole 3-7 (15 IV-29 IV, 1 V-16 V, 17 V-29 V, 2 VI-16 VI, 18 VI-29 VI) obejmowały pełne spektrum siedlisk badanego terenu (taras zalewowy, koryta rzek, stawy rybne, okoliczne pola i lasy), w tym 3 powierzchnie monitoringowe. Kontrola ósma (3 VII-3 VIII) miała na celu uzyskanie danych uzupełniających dla oceny liczebności i określenia kryterium lęgowości gatunków późnych, skrytych i rzadkich (np. bocian czarny *Ciconia nigra*, błotniaki *Circus sp.*, orlik krzykliwy *Clanga pomarina*, gąsiorek *Lanius collurio*). W terminie tym wykonano też drugą kontrolę gniazd bociana białego *Ciconia ciconia*. Łącznie na liczenia dzienne poświęcono 127 dni, a na wieczorne i nocne 28.

W części wschodniej, w 3 dekadzie czerwca na terenie stawów rybnych oraz we wszystkich optymalnych siedliskach (sadzawki i torfianki, stawy wiejskie, szerokie rowy, wolno płynące odcinki rzek), wykonano wieczorną kontrolę uzupełniającą, przede wszystkim w celu wykrycia kaczek wodzących pisklęta. Dla zwiększenia wykrywalności, na całym badanym obszarze zastosowano stymulację głosową podczas liczeń perkozka *Tachybaptus ruficollis* i chruścieli, sów Strigiformes w środkowej części obszaru Natura 2000 oraz dzięcioła średniego *Dendrocopos medius* w części wschodniej. Derkacza stymulowano jedynie w przypadku słabej aktywności głosowej lub w obrębie odpowiednich siedlisk bez odzywających się samców. W związku z opóźnionym terminem przylotu wiosną 2011 r., w części wschodniej ostoi, w końcu czerwca przeprowadzono dodatkowe liczenie jarzębatki *Sylvia nisoria* połączone ze stymulacją głosową, co znacząco wpłynęło na liczbę wykrytych stanowisk. Przemarsz

podczas każdej kontroli odbywał się po uprzednio wyznaczonej trasie, z możliwością jej modyfikacji w trakcie liczeń. Zaobserwowane gatunki nanoszono na mapy topograficzne w skali 1:12500. Kryteria lęgowości i kody gatunkowe przyjęto za Chylareckim *et al.* (2009).

Na potrzeby niniejszej publikacji, w 2015 roku, w okresie od 1 IV do 15 VI, w granicach ostoi wykonano inwentaryzację następujących gatunków: orlika krzykliwego, bielika *Haliaeetus albicilla*, błotniaka stawowego *Circus aeruginosus*, błotniaka łąkowego *Circus pygargus*, kulika wielkiego *Numenius arquata* i rycyka *Limosa limosa*. Ponadto na powierzchni 50 km² w dolinie Mławki, pomiędzy miejscowościami Turza Mała – Łomia – Bogurzyn – Zawady, przeprowadzono dwie kontrole w marcu i kwietniu, w celu zinwentaryzowania stanowisk lęgowych żurawia *Grus grus* i czajki *Vanellus vanellus* (P. Szczypiński mat. niepubl.). Zachodni fragment ostoi, z bardzo wąskim pasem doliny, na odcinku Nowy Dwór – Poniatowo, objęto jedną kontrolą w drugiej połowie maja. Na pozostałym obszarze wykonano 2 kontrole, polegające na penetracji optymalnych siedlisk błotniaka stawowego i łąkowego, kulika i rycyka. W przypadku uzyskania wysokiej kategorii lęgowości, rewiry orlika krzykliwego i bielika oraz część znanych, funkcjonujących od dawna stanowisk błotniaka stawowego, kontrolowano tylko raz. Przy ustalaniu liczebności wykorzystano informacje o rozmieszczeniu stanowisk, uzyskane w ramach innych planowych działań prowadzonych w ostoi. W sezonie 2015 na kontrole przeznaczono łącznie 13 dni. Przedstawione w tabeli 2 wyniki liczeń, uzupełniono danymi o rozmieszczeniu niektórych gatunków w latach 2013-2015.

Wyniki

W trakcie badań terenowych w roku 2011 w granicach OSO Doliny Wkry i Mławki stwierdzono występowanie 134 gatunków uznanych za lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe, z czego oceną populacji objęto 76 gatunków (tab. 1). Grupa ptaków wymienionych w załączniku I Dyrektywy Rady 2009/147/WE reprezentowana była przez 22 gatunki lęgowe, z których najwyższą liczebność osiągnęły: gąsiorek, jarzębatka i bocian biały. Odnotowano 34 gatunki waloryzujące obszary Natura 2000, z czego dla 33 dokonano oceny liczebności. Najliczniejszymi z nich były: słowik szary *Luscinia luscinia*, świerszczak *Locustella naevia* i kszyc *Gallinago gallinago*. W sezonie 2011 uzyskano dane ilościowe dla 12 gatunków z aneksu 4, spośród 18 zasiedlających ostoję. Zdecydowanym dominantem w tej grupie był świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, lokalnie liczny na wilgotnych łąkach, a następnie pliszka żółta *Motacilla flava*, zasiedlająca głównie tereny na skraju tarasu zalewowego i pola uprawne. Z grupy siewkowców Charadrii średnio licznie występowały kszyc i czajka *Vanellus vanellus*, nielicznie rycyk *Limosa limosa*, kulik wielki *Numenius arquata* i samotnik *Tringa ochropus* oraz bardzo nielicznie krwawodziób *Tringa totanus*. Grupa ptaków gniazdujących na zbiornikach wodnych lub w ich otoczeniu liczyła 11 gatunków. Ptaki wodne, poza krzyżówką *Anas platyrhynchos*, zasiedlały dolinę bardzo lub skrajnie nielicznie, w liczbie od jednej (cyraneczka *Anas crecca*, nurogęs

Mergus merganser, perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*) do kilku-kilkunastu par (tab. 1). Z powodu występowania wielu torfianek, szczególnie w dolinie Mławki, nieco liczniejszy był tylko wodnik *Rallus aquaticus*. Stwierdzono 10 gatunków lęgowych szponiastych Falconiformes, z których najliczniejszy był myszołów *Buteo buteo*, a nielicznie ostoję zasiedlały: błotniak stawowy i łąkowy, pustułka *Falco tinnunculus*, krogulec *Accipiter nisus* i orlik krzykliwy *Clanga pomarina*.

Tab. 1. Liczba par lęgowych i terytorialnych inwentaryzowanych gatunków ptaków w Obszarze Specjalnej Ochrony Ptaków Doliny Wkry i Mławki w roku 2011. Pogrubiono gatunki z załącznika I Dyrektywy Ptasiej. N – liczba par/terytoriów, + – zagęszczenie poniżej 0,1 p./10 km²

Table 1. Number of breeding and territorial pairs of inventoried bird species in the Special Protection Area of the Wkra and Mławka valleys in 2011. Species listed in Annex I to the Birds Directive are marked in bold. N – number of pairs/territories, + – density less than 0.1 pair/10 km². (1) – Species, (2) – Pairs/males/10 km²

Gatunek (1)	N	Par-samców /10 km ² (2)	Gatunek (1)	N	Par-samców /10 km ² (2)
<i>Cygnus olor</i>	8	0,3	<i>Accipiter gentilis</i>	7	0,2
<i>Mergus merganser</i>	1	+	<i>Haliaeetus albicilla</i>	2	+
<i>Aythya fuligula</i>	4	0,1	<i>Buteo buteo</i>	46	1,6
<i>Anas querquedula</i>	4	0,1	<i>Upupa epops</i>	28	1,0
<i>Anas platyrhynchos</i>	83	2,9	<i>Jynx torquilla</i>	5	0,2
<i>Anas crecca</i>	1	+	<i>Picus viridis</i>	6	0,2
<i>Coturnix coturnix</i>	42	1,5	<i>Dryocopus martius</i>	22	0,8
<i>Perdix perdix</i>	7	0,2	<i>Dendrocopos major</i>	40	1,4
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	14	0,5	<i>Dendrocopos medius</i>	7	0,2
<i>Podiceps cristatus</i>	1	+	<i>Dendrocopos minor</i>	24	0,8
<i>Streptopelia turtur</i>	6	0,2	<i>Alcedo atthis</i>	1	+
<i>Caprimulgus europaeus</i>	1	+	<i>Falco tinnunculus</i>	11	0,4
<i>Cuculus canorus</i>	21	0,7	<i>Falco subbuteo</i>	3	0,1
<i>Rallus aquaticus</i>	36	1,2	<i>Lanius collurio</i>	236	8,2
<i>Crex crex</i>	122	4,2	<i>Lanius excubitor</i>	19	0,7

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Porzana porzana</i>	7	0,2	<i>Corvus corax</i>	19	0,7
<i>Porzana parva</i>	1	+	<i>Corvus cornix</i>	33	1,1
<i>Gallinula chloropus</i>	17	0,6	<i>Prunella modularis</i>	12	0,4
<i>Fulica atra</i>	2	+	<i>Anthus pratensis</i>	387	13,5
<i>Grus grus</i>	74	2,6	<i>Anthus campestris</i>	18	0,6
<i>Charadrius dubius</i>	3	0,1	<i>Motacilla flava</i>	150	5,2
<i>Vanellus vanellus</i>	85	2,9	<i>Motacilla alba</i>	20	0,7
<i>Numenius arquata</i>	13	0,4	<i>Erythrura erythrura</i>	65	2,3
<i>Limosa limosa</i>	10	0,3	<i>Emberiza calandra</i>	19	+
<i>Scolopax rusticola</i>	16	0,6	<i>Emberiza hortulana</i>	12	0,4
<i>Tringa ochropus</i>	20	0,7	Remiz pendulinus	48	1,7
<i>Gallinago gallinago</i>	190	6,6	<i>Lullula arborea</i>	43	1,5
<i>Actitis hypoleucos</i>	2	+	<i>Locustella luscinioides</i>	24	0,8
<i>Tringa totanus</i>	2	+	<i>Locustella fluviatilis</i>	39	1,4
<i>Ciconia nigra</i>	3	0,1	<i>Locustella naevia</i>	203	7,1
<i>Ciconia ciconia</i>	117	4,1	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	51	1,8
<i>Botaurus stellaris</i>	4	0,1	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	36	1,2
<i>Ardea cinerea</i>	14	0,5	<i>Riparia riparia</i>	112	3,9
<i>Pernis apivorus</i>	2	+	<i>Sylvia nisoria</i>	152	5,3
<i>Clanga pomarina</i>	7	0,2	<i>Luscinia luscinia</i>	362	12,6
<i>Circus aeruginosus</i>	24	0,8	<i>Luscinia megarhynchos</i>	4	0,1
<i>Circus pygargus</i>	11	0,4	<i>Luscinia svecica</i>	63	2,2
<i>Accipiter nisus</i>	8	0,3	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	48	1,7

Poza wymienionymi w tabeli 1, w trakcie badań odnotowano także następujące gatunki uznane za lęgowe: bażant *Phasianus colchicus*, grzywacz *Columba palumbus*, sierpówka *Streptopelia decaocto*, uszatka *Asio otus*, jerzyk *Apus apus*, skowronek *Alauda arvensis*, oknówka *Delichon urbicum*, dymówka *Hirundo rustica*, świergotek drzewny *Anthus trivialis*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, rudzik *Erithacus rubecula*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, białorzotka *Oenanthe oenanthe*, kos *Turdus merula*, kwiczoł *Turdus pilaris*, śpiewak *Turdus philomelos*, paszkot *Turdus viscivorus*, rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*, łożówka *Acrocephalus palustris*, zaganiacz *Hippolais icterina*, kapturka *Sylvia atricapilla*,

piegża *Sylvia curruca*, cierniówka *Sylvia communis*, gajówka *Sylvia borin*, świstunka leśna *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *Phylloscopus collybita*, piecuszek *Phylloscopus trochilus*, mysikrólik *Regulus regulus*, muchołówka szara *Muscicapa striata*, muchołówka żałobna *Ficedula hypoleuca*, raniuszek *Aegithalos caudatus*, sikora uboga *Poecile palustris*, czarnogłówka *Poecile montanus*, sosnowka *Periparus ater*, czubotka *Lophophanes cristatus*, bogatka *Parus major*, modraszka *Cyanistes caeruleus*, kowalik *Sitta europaea*, pełzacz leśny *Certhia familiaris*, pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*, wilga *Oriolus oriolus*, sójka *Garrulus glandarius*, sroka *Pica pica*, kawka *Corvus monedula*, gawron *Corvus frugilegus*, szpak *Sturnus vulgaris*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *Passer montanus*, zięba *Fringilla coelebs*, kulczyk *Serinus serinus*, dzwonec *Chloris chloris*, szczygieł *Carduelis carduelis*, makolągwa *Carduelis cannabina*, gil *Pyrrhula pyrrhula*, grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*, trznadel *Emberiza citrinella*, potrzos *Emberiza schoeniclus*.

Tab. 2. Liczba par lęgowych wybranych gatunków ptaków w granicach OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011 i latach 2013-2015 (P. Szczypiński mat. niepubl.)

Table 2. Number of breeding pairs of selected bird species in the SPA Wkra and Mławka valleys in 2011 and in 2013-2015 (P. Szczypiński, unpublished). (1) – Species

Gatunek (1)	2011	2013	2014	2015
<i>Numenius arquata</i>	13	15-17	15-17	13
<i>Limosa limosa</i>	10	22	25	17
<i>Clanga pomarina</i>	7	7	7	7
<i>Circus aeruginosus</i>	24	?	?	25-26
<i>Circus pygargus</i>	11	?	?	8-9
<i>Haliaeetus albicilla</i>	2	3	3	3

Przegląd wybranych gatunków

Nurogęś *Mergus merganser*. Jedno stanowisko lęgowe w północnej części ostoi, w okolicach wsi Gnojno nad Wkrą.

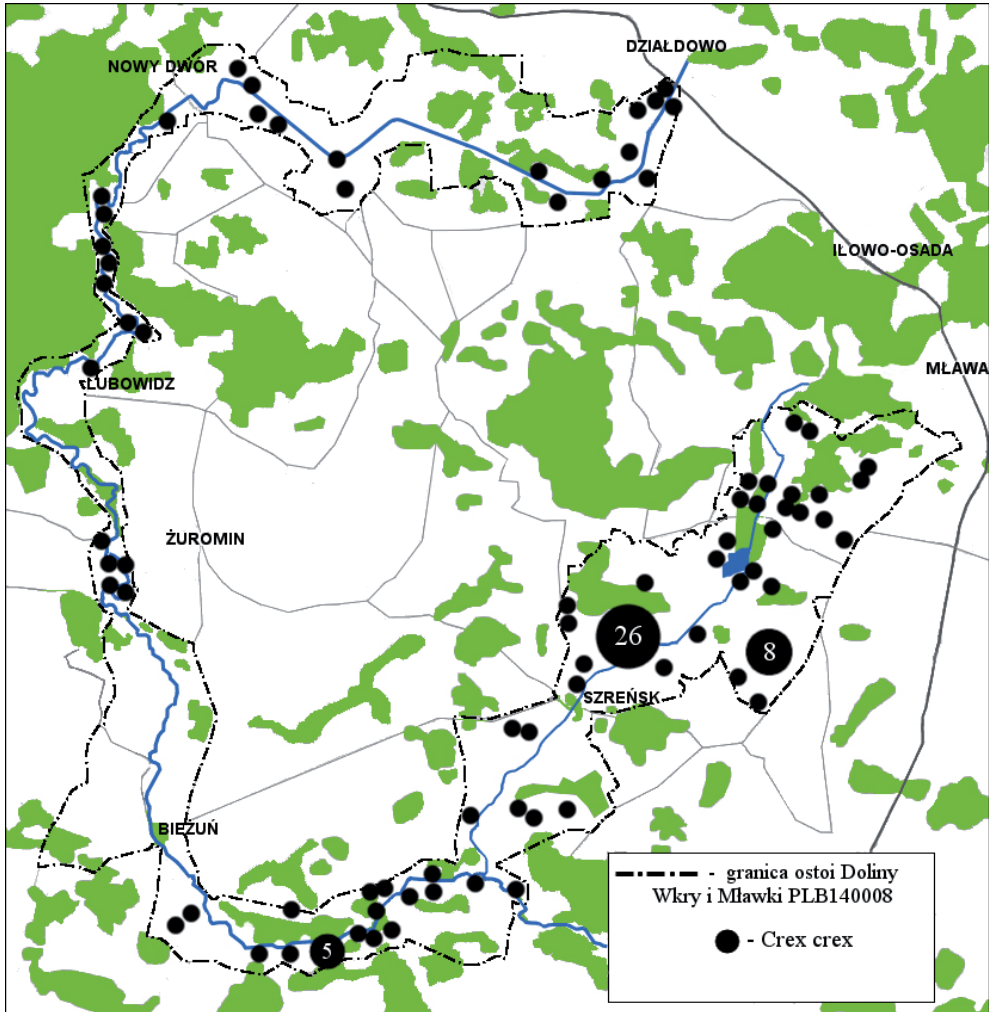
Cyraneczka *Anas crecca*. Stwierdzono prawdopodobnie lęgowe stanowisko w zalewisku bobrowym, w olsach pod Dobrą Wolą.

Perkozek *Tachybaptus ruficollis*. Większość par lęgowych (78%) zasiedlała stawy rybne koło Rumoki.

Wodnik *Rallus aquaticus*. Gniazdował w śródłakowych sadzawkach, zalewiskach bobrowych oraz torfiankach wewnątrz zwartych zarośli wierzbowych. Najliczniej zasiedlał część wschodnią ostoi (30 p), gdzie między innymi gniazdował

na obszarze torfowisk pomiędzy Podkrajewem a Popielarzami. Na powierzchni ok. 3,5 km² z licznymi dawnymi wyrobiskami torfu, występował w zagęszczeniu 5,7 p./ km².

Derkacz *Crex crex*. W roku 2011 był rozmieszczony w ostoi nierównomiernie. Ponad połowa populacji zasiedlała dolinę Mławki, z czego 30 samców wykryto na „Łąkach Przylaskich” pod Szreńskiem (ryc. 2).

Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych derkacza *Crex crex* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011

Fig. 2. Distribution of breeding sites of the Corncrake *Crex crex* in SPA Wkra and Mława valleys in 2011

Kropiatka *Porzana porzana*. Stwierdzona tylko w dolinie Mławki. Terytoria 4 samców znajdowały się na podmokłych fragmentach „Łąk Przyłaskich” koło Szreńska, a 3 innych w obrębie torfowisk Korboniec-Podkrajewo.

Zielonka *Porzana parva*. Nawołującego samca zlokalizowano w zabagnionym szuwarze trzcinowym koło Prusinowa w dolinie górnej Wkry. Dawne stanowiska zielonki wykryto w połowie lat 1990 na stawach rybnych w Rumocce (Antczak i Pagórski mat. niepubl.) oraz koło Bogurzyna i Korbońca w latach 1999-2001 (P. Szczypiński mat. niepubl.), gdzie ponownie została stwierdzona w roku 2014 (A. Węgrzynowicz mat. niepubl.).

Kokoszka *Gallinula chloropus*. Większość par gniazdowała w dolinie Mławki (15 par), z czego 11 na stawach rybnych w Rumocce. Stwierdzana też na stawie wiejskim w Głużku (1), wolnopłynącym odcinku Wkry koło Poniatowa (1) oraz na większych torfiankach koło Prusinowa i Korbońca (4).

Żuraw *Grus grus*. Najliczniej zasiedlał północną i wschodnią część ostoi, gdzie między innymi odnotowano skupiska par na terenie podmokłych, niedostępnych olsów i zakrzewień wierzbowych (ryc. 3). Najnowsze badania z roku 2015, wykonane na fragmencie doliny Mławki zajmującym 50 km², wykazały wzrost liczebności żurawia z 17 par (w roku 2011) do 26 par (P. Szczypiński mat. niepubl.).

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*. Gniazdowanie odnotowano tylko w północnej części ostoi: dwie pary koło wsi Przerodki oraz jedna para na terenie zwirowni w okolicach Gnojna.

Czajka *Vanellus vanellus*. Na łąkach stwierdzono 64 pary lęgowe, a na otaczających polach, (głównie na przygotowanych pod uprawę kukurydzy) – 21 par. W roku 2015 na powierzchni 50 km² w dolinie Mławki czajka gniazdowała w liczbie 21-22 pary (4,2-4,4 p./10 km²). W roku 2011 na tym obszarze odnotowano zbliżoną liczebność – 20 par.

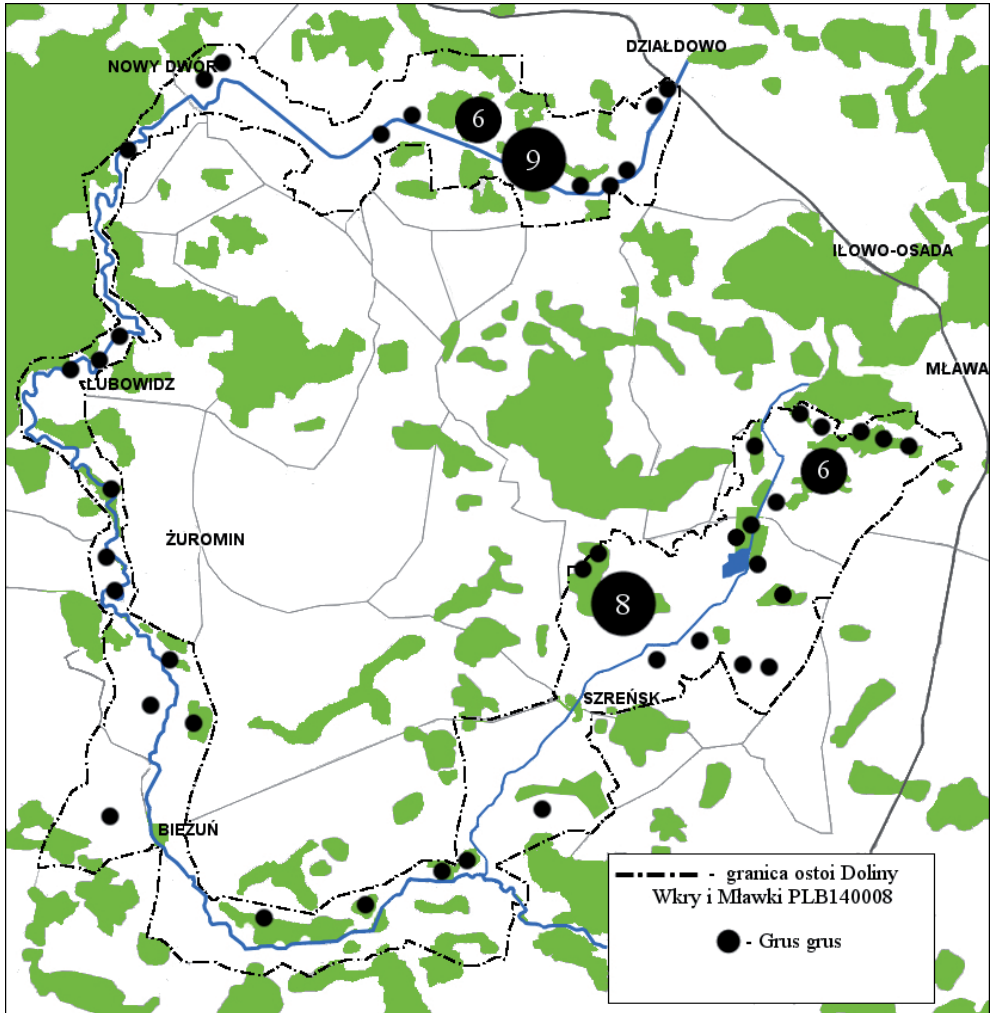
Kulik wielki *Numenius arquata*. W latach 2011 i 2015 w ostoi gniazdowało po 13 par w stałych lęgowiskach, na dużych kompleksach łąk (ryc. 4). W roku 2011 w dolinie Mławki wykryto 2 pary koło Turzy Wielkiej, 5 par w rejonie Bogurzynka i 2 pary na „Łąkach Przyłaskich” pod Szreńskiem, natomiast w dolinie Wkry stwierdzono 3 pary w okolicach Bieżunia i jedną koło Myślina. Ponadto, w początkach sezonu obserwowano dwie terytorialne pary w dolinie Mławki, które opuściły teren w okresie gwałtownego ochłodzenia w pierwszej dekadzie maja. W wyniku cenzusu wykonanego metodą kartograficzną, populację kulika w latach 2013 i 2014 oceniono na 15-17 par (tab. 2).

Rycyk *Limosa limosa*. W roku 2011 odnotowano 10 par tego gatunku w środkowej i wschodniej części ostoi (ryc. 4). W sezonach 2013-2015 wykazano znacznie wyższe liczebności (tab. 2).

Samotnik *Tringa ochropus*. Występował w podmokłych olsach, brzezinach i łożowiskach w liczbie 20 par. Spośród stanowisk lęgowych wykrytych w granicach ostoi, ponad połowa (12) znajdowała się w dolinie Mławki.

Kszyk *Gallinago gallinago*. Łącznie oceniono populację lęgową na 190 par. Najliczniejszy był w dolinie Mławki (111 par), gdzie występował głównie na terenie

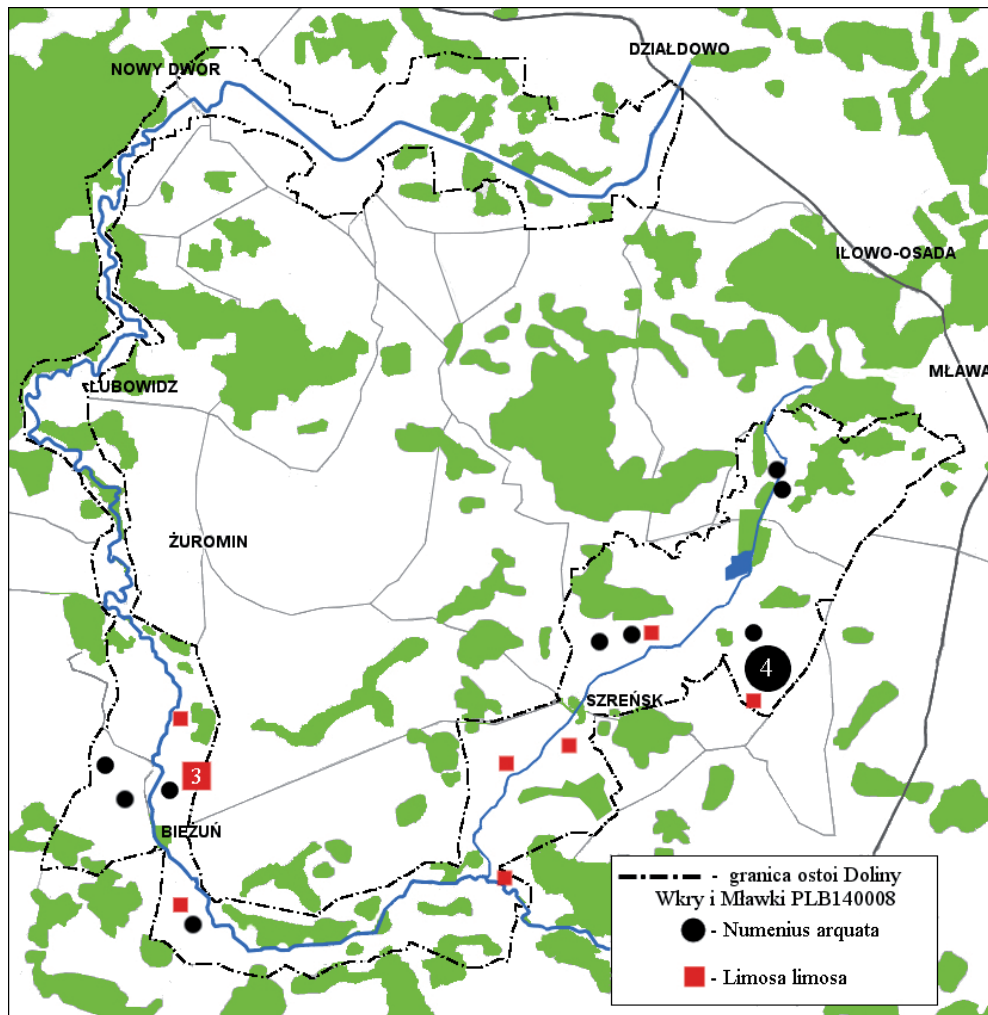
torfowisk w rejonie wsi Korboniec i Podkrajewo. Odnotowano również pojedyncze stanowiska lęgowe wewnątrz podmokłych olsów.

Ryc. 3. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych żurawia *Grus grus* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011

Fig. 3. Distribution of breeding sites of the Crane *Grus grus* in SPA Wkra and Mławka valleys in 2011

Brodzicz piskliwy *Actitis hypoleucos*. Wykryto tylko dwa stanowiska lęgowe w górnym, uregulowanym odcinku Wkry, w okolicach Działdowa i Wielkiego Łęcka.

Ryc. 4. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych kulika wielkiego *Numenius arquata* i rycyka *Limosa limosa* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011

Fig. 4. Distribution of breeding sites of the Curlew *Numenius arquata* and Black-tailed Godwit *Limosa limosa* in SPA Wkra and Mławka valleys in 2011

Krwawodziób *Tringa totanus*. W roku 2011 odnotowano dwie pary lęgowe w dolinie Mławki, na podmokłych łąkach pod Szreńskiem i pod Bogurzynem. W roku 2014 nastąpił niewielki wzrost do minimum 4 par, które gniazdowały w okolicach Szreńska i Dąbrówek (P. Szczypiński mat. niepubl.).

Bocian czarny *Ciconia nigra*. Spośród 3 rewirów lęgowych, 2 były zajmowane nieprzerwanie co najmniej od 2004 roku (P. Szczypiński mat. niepubl.). Podczas

badań wykryto prawdopodobnie nowe stanowisko w zachodniej części ostoi, w rejonie Lubowidza.

Bocian biały *Ciconia ciconia*. Gniazdował we wsiach, w otoczeniu dolin rzecznych, w zagęszczeniu 40,7 p./100 km².

Bąk *Botaurus stellaris*. Występował tylko w dolinie Mławki w niewielkich zbiornikach i torfiankach porośniętych szuwarem trzcinowym i krzewami wierzb.

Czapla siwa *Ardea cinerea*. Kolonia 14 gniazd znajdowała się w topolowym zadrzewieniu na skraju wsi Zawady, w dolinie Mławki, około 2 km od stawów rybnych w Rumocze.

Trzmielojad *Pernis apivorus*. Wykryto ptaki gniazdujące w dużych kompleksach olsów koło Rumoki i Gołuszyna. W latach 2002-2010 nieregularnie lęgowały również w północnej części ostoi, w okolicach Księżego Dworu (P. Szczypiński mat. niepubl.), nie potwierdzony jednak w roku 2011.

Orlik krzykliwy *Clanga pomarina*. Gniazdował w większych kompleksach leśnych, a rewiry poszczególnych par obejmowały najszerze fragmenty doliny Mławki i górnej Wkry. Jedno z zajmowanych gniazd odnaleziono na terenie lasów prywatnych.

Blotniak stawowy *Circus aeruginosus*. Najliczniej zasiedlał południową i wschodnią część ostoi. Blisko połowa par (45%) gniazdowała w dolinie Mławki, w tym jedna na terenie stawów rybnych. W roku 2015 odnotowano wzrost liczebności do 25-26 par (tab. 2, ryc. 5)

Blotniak łąkowy *Circus pygargus*. W roku 2011 najliczniej występował w dolinie Mławki (6 par), gdzie 4 pary gniazdowały na podmokłych fragmentach łąk, a po jednej w łożowisku z gęstym szuwarem i w zbożu na skraju doliny (ryc. 6). W roku 2015 odnotowano spadek liczebności w ostoi do 8-9 par lęgowych (tab. 2).

Bielik *Haliaeetus albicilla*. Lęgowały w ostoi od roku 1998. Jedna para gniazdowała w rozległym kompleksie olsów w okolicach Bieżunia, druga w rezerwacie w dolinie Mławki. W 2013 roku ostoję zasiedliła kolejna para bielików (P. Szczypiński mat. niepubl.).

Dudek *Upupa epops*. Gatunek stwierdzany w całej ostoi. Połowa wykrytych stanowisk znajdowała się w jej środkowej części, gdzie koło wsi Siciarz odnotowano nawet lokalne skupisko 4 par.

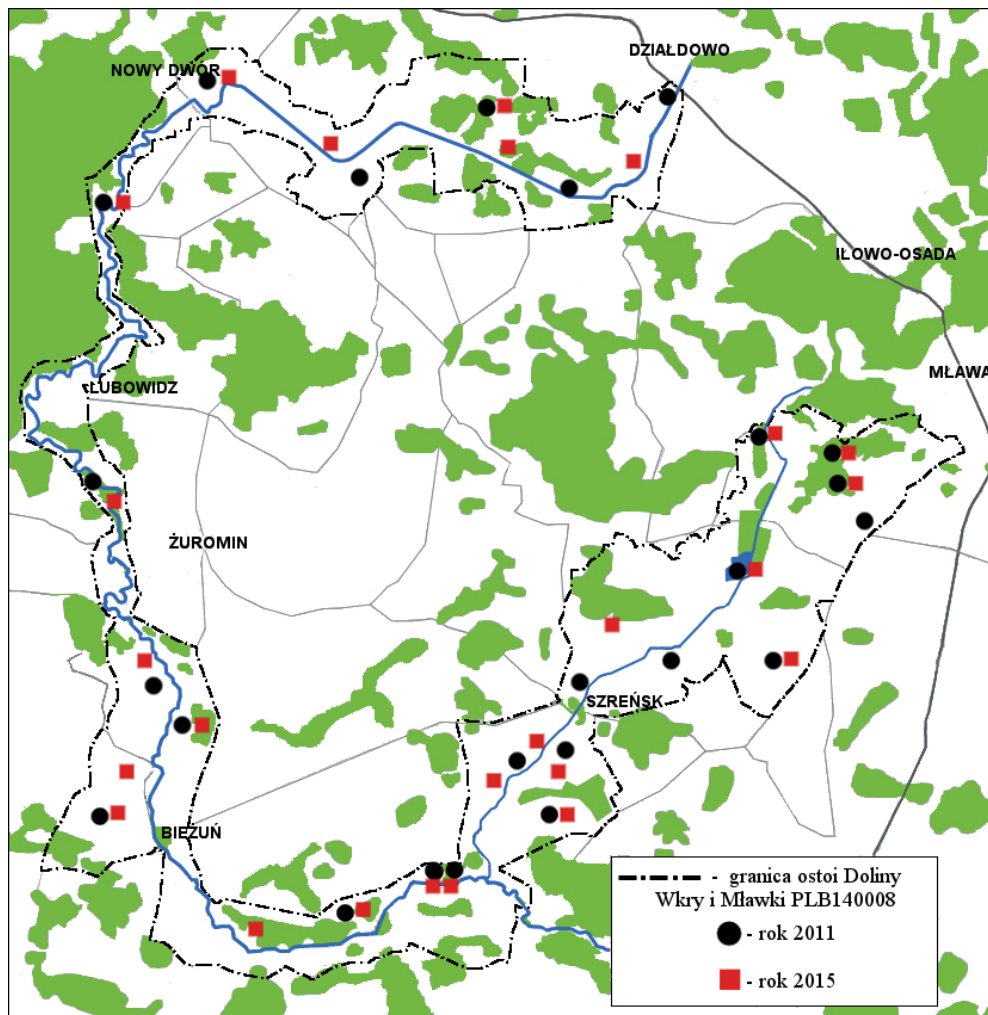
Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*. Rewiry zlokalizowano głównie w olsach i łągach (16 par), a pozostałe 6 par w borach sosnowych.

Dzięcioł średni *Dendrocopos medius*. Występował nielicznie w nieużytkowanych gospodarczo, rozległych starych olsach, w tym 4 pary w rezerwatach.

Gąsiorek *Lanius collurio*. Występował w ostoi średnio licznie. Większość zasiedlała dolinę Mławki, gdzie wykryto 146 stanowisk.

Pliszka żółta *Motacilla flava*. Gniazdowała średnio licznie, głównie na suchych łąkach i pastwiskach na skraju tarasu zalewowego, a także w sąsiedztwie pól uprawnych. Rzadziej spotykana w głębi kompleksów łąkowych.

Dziwonia *Erythrina erythrina*. Osiągnęła liczebność znaczącą w skali regionu (65 par), zasiedlając głównie rozległe zakrzewienia wierzbowe na torfowiskach w dolinie Mławki.

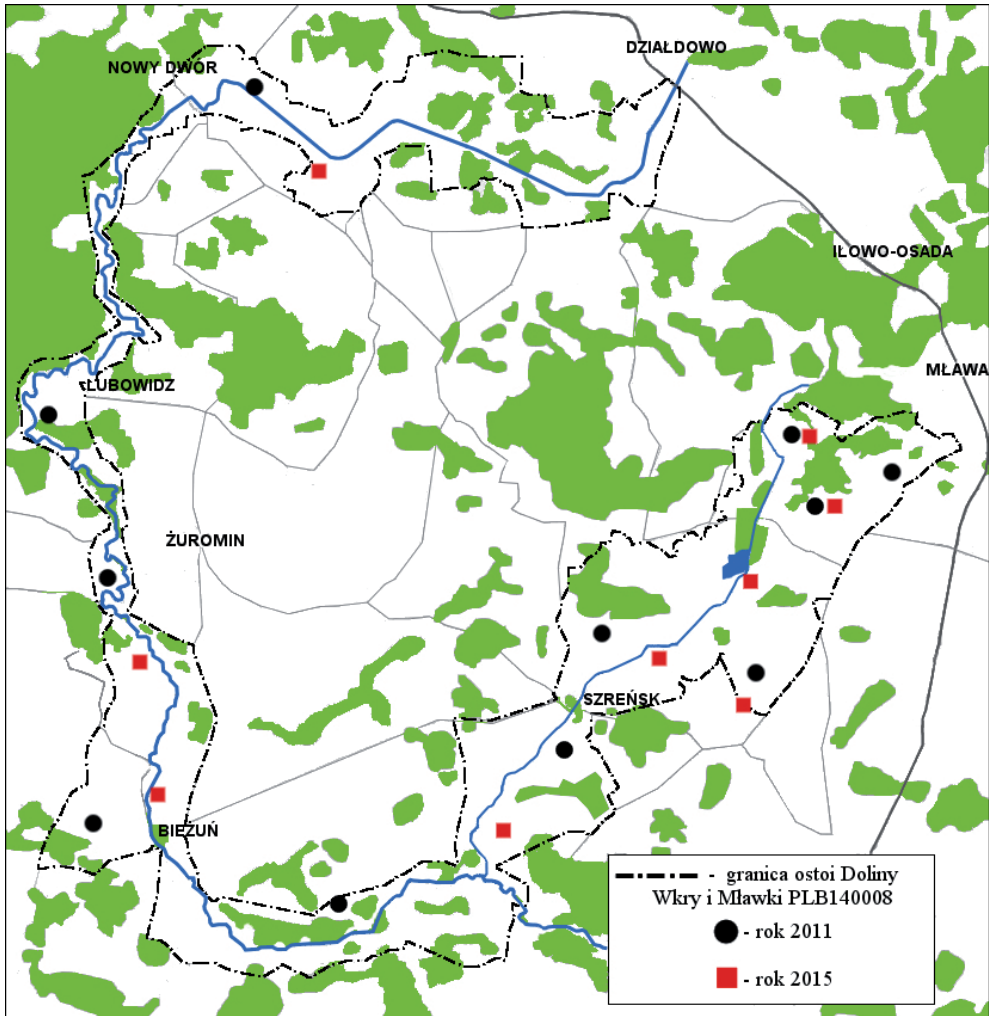

Ryc. 5. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych błotniaka stawowego *Circus aeruginosus* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011 i 2015

Fig. 5. Distribution of breeding sites of the Marsh Harrier *Circus aeruginosus* in SPA Wkra and Mława valleys in 2011 and 2015

Potrzeszcz *Emberiza calandra*. Wśród łąk w dolinach nieliczny (19 par), nie liczony w terenach polnych poza dolinami.

Ortolan *Emberiza hortulana*. Stwierdzany nielicznie na rozproszonych stanowiskach na terenie całej ostoi.

Ryc. 6. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych błotniaka łąkowego *Circus pygargus* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011 i 2015

Fig. 6. Distribution of breeding sites of the Montagu's Harrier *Circus pygargus* in SPA Wkra and Mława valleys in 2011 and 2015

Remiz *Remiz pendulinus*. Najwięcej par gniazdowało w środkowej i wschodniej części ostoi, (odpowiednio 22 i 20 par). Większość stanowisk znajdowała się w sąsiedztwie różnego rodzaju sadzawek, zabagnionych pozostałości dawnego koryta, torfianek i zalewisk bobrowych.

Jarzębatka *Sylvia nisoria*. Występowała dość licznie, głównie w zakrzewieniach na łąkach i torfowiskach, kępcach drzew z krzewami oraz w przerzedzonych

skrajach olsów, w miejscach z wyraźną strefą ekotonu. Najliczniejsza w dolinie Mławki, lokalnie osiągająca wysoką liczebność, np. na pow. 75 ha podmokłych łożysk i brzezin na obszarze torfowisk koło wsi Korboniec, odnotowano zagęszczenie 2,6 p./10 ha.

Podróżniczek *Luscinia svecica*. Gatunek średnio liczny, występujący na całym obszarze Natura 2000, ale większość stanowisk (28) znajdowała się w północnej części ostoi (ryc. 7). Wyraźne skupiska podróżniczka stwierdzono w rejonie Działdowa oraz na torfowiskach w okolicach wsi Korboniec i Podkrajewo. Zasiadła głównie zarośla wierzbowe w sąsiedztwie wyrobisk potorfowych i starorzeczy.

Zgrupowania lęgowe ptaków na powierzchniach monitoringowych w dolinach Wkry i Mławki w roku 2011

Na powierzchni monitoringowej „Nowy Dwór” z grupy ptaków podlegających ocenie stwierdzono gniazdowanie 19 gatunków, wśród których było 7 gatunków wymienionych w załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Zagęszczenia poszczególnych gatunków były niskie – do 1,0 p./km². Najliczniej występowały: słowik szary, gąsiorek i trzciniak (tab. 3).

Tab. 3. Wykaz gatunków lęgowych ptaków podlegających ocenie liczebności na powierzchni monitoringowej „Nowy Dwór” (614,5 ha) w granicach OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011. Pogrubiono nazwy gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej

Table 3. Breeding bird species with estimated numbers on the site „Nowy Dwór” (614.5 ha) within the boundaries of SPA Wkra and Mławka valleys in 2011. Species listed in Appendix I to the Bird Directive are marked in bold. (1) – Species, (2) – Number of pairs/males, (3) – Density pairs/km²

Gatunek (1)	Liczba par/samców (2)	Zagęszczenie (p./ km ²) (3)
<i>Crex crex</i>	3	0,5
<i>Grus grus</i>	1	0,2
<i>Charadrius dubius</i>	2	0,3
<i>Gallinago gallinago</i>	3	0,5
<i>Circus aeruginosus</i>	1	0,2
<i>Buteo buteo</i>	1	0,2
<i>Dryocopus martius</i>	1	0,2
<i>Lanius collurio</i>	5	0,8
<i>Corvus corax</i>	1	0,2
<i>Corvus cornix</i>	2	0,3

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Anthus pratensis</i>	2	0,3
<i>Anthus campestris</i>	1	0,2
<i>Motacilla alba</i>	1	0,2
<i>Emberiza schoeniclus</i>	1	0,2
<i>Locustella naevia</i>	3	0,5
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	1	0,2
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	4	0,6
<i>Luscinia luscinia</i>	6	1,0
<i>Luscinia svecica</i>	1	0,2

W granicach powierzchni monitoringowej „Biezuń” stwierdzono gniazdowanie 14 gatunków podlegających ocenie liczebności, wśród których były tylko 2 gatunki wymienione w załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Dosyć licznie występowały tylko kszyc i świergotek łąkowy (tab. 4).

Tab. 4. Wykaz gatunków lęgowych ptaków podlegających ocenie liczebności na powierzchni monitoringowej „Biezuń” (509,3 ha) w granicach OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011. Pogrubiono nazwy gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej

Table 4. Breeding bird species with estimated numbers on the site „Biezuń” (509.3 ha) within the boundaries of SPA Wkra and Mławka valleys in 2011. Species listed in Appendix I to the Bird Directive are marked in bold, explanations as in table 3

Gatunek (1)	Liczba par/samców (2)	Zagęszczenie (p./ km ²) (3)
<i>Coturnix coturnix</i>	2	0,4
<i>Cuculus canorus</i>	1	0,2
<i>Numenius arquata</i>	2	0,4
<i>Gallinago gallinago</i>	15	2,9
<i>Circus aeruginosus</i>	1	0,2
<i>Buteo buteo</i>	1	0,2
<i>Corvus cornix</i>	2	0,4
<i>Anthus pratensis</i>	11	2,2

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Motacilla flava</i>	2	0,4
<i>Emberiza schoeniculus</i>	1	0,2
<i>Remiz pendulinus</i>	2	0,4
<i>Locustella naevia</i>	2	0,4
<i>Luscinia luscinia</i>	2	0,4
<i>Luscinia svecica</i>	1	0,2

Na powierzchni monitoringowej „Bogurzynek” wykazano 26 gatunków lęgowych podlegających ocenie liczebności, w tym 7 wymienionych w załączniku I Dyrektywy Ptasiej (tab. 5). Najliczniej występował świergotek łąkowy, a następnie słowik szary, świerszczak i gąsiorek.

Tab. 5. Wykaz gatunków lęgowych ptaków podlegających ocenie liczebności na powierzchni monitoringowej „Bogurzynek” (593,7 ha) w granicach OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011. Pogrubiono nazwy gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej

Table 5. Breeding bird species with estimated numbers on the site „Bogurzynek” (593.7 ha) within the boundaries of SPA Wkra and Mławka valleys in 2011. Species listed in Appendix I to the Bird Directive are marked in bold, explanations as in table 3

Gatunek (1)	Liczba par/samców (2)	Zagęszczenie (p./ km ²) (3)
<i>Anas querquedula</i>	1	0,2
<i>Anas platyrhynchos</i>	4	0,7
<i>Coturnix coturnix</i>	1	0,2
<i>Rallus aquaticus</i>	2	0,3
<i>Crex crex</i>	8	1,3
<i>Grus grus</i>	3	0,5
<i>Vanellus vanellus</i>	2	0,3
<i>Numenius arquata</i>	3	0,5
<i>Gallinago gallinago</i>	8	1,3
<i>Tringa ochropus</i>	1	0,2
<i>Tringa totanus</i>	1	0,2

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Circus aeruginosus</i>	1	0,2
<i>Circus pygargus</i>	1	0,2
<i>Buteo buteo</i>	1	0,2
<i>Lanius collurio</i>	13	2,2
<i>Anthus pratensis</i>	39	6,6
<i>Motacilla flava</i>	5	0,8
<i>Erythrura erythrura</i>	3	0,5
<i>Remiz pendulinus</i>	1	0,2
<i>Locustella luscinioides</i>	2	0,3
<i>Locustella fluviatilis</i>	1	0,2
<i>Locustella naevia</i>	14	2,4
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	3	0,5
<i>Sylvia nisoria</i>	5	0,8
<i>Luscinia luscinia</i>	18	3,0
<i>Luscinia svecica</i>	1	0,2

Dyskusja

Kompleksowa inwentaryzacja potwierdziła wysoką rangę i walory ornitologiczne OSO Doliny Wkry i Mławki. Liczba samców derkacza przekroczyła dwukrotnie progi kategorii A1 (60 m) i C1 (60 m). Podróżniczek, którego wielkość populacji w ostoi nie była wcześniej rozpoznana, osiągnął liczebność powyżej wymaganego kryterium C6 – 13 par. W latach 1995-2003 do grupy gatunków kwalifikujących, obok derkacza (60-150 m), należał też błotniak łąkowy gniazdujący wówczas w liczbie 11-15 par (Antczak *et al.* 2004, Antczak 2010). W roku 2011 stan populacji tego gatunku w dolinie oceniono na 11 par, nieco poniżej progu C6.

W opracowaniach Sidły *et al.* (2004) oraz Wilka *et al.* (2010) dla okresu 1995-2003 podano ogólną liczbę 24 gatunków lęgowych z załącznika I Dyrektywy Ptasiej, a wyszczególnionych zostało 15 gatunków o znanej liczebności. W obu publikacjach uznaje się rybitwę białowąsą *Chlidonias hybrida* jako lęgową w ostoi w liczbie 5 par. Jest to mylna ocena, powstała prawdopodobnie w wyniku błędu edytorskiego, gdyż brak danych, które potwierdzałyby fakt gniazdowania rybitwy białowąsą w tym okresie. Uzasadnione wątpliwości budzi również znacznie przeszacowany stan populacji lęgowej bąka *Botaurus stellaris* (7-10 par/samców), zatem, jako podstawę do przyszłych porównań dla tego gatunku, należy uznać liczebność bąka z roku 2011. W grupie gatunków lęgowych (Sidło *et al.* 2004, Wilk *et al.* 2010), pięć wykazało

wzrost, a dwa spadek liczebności. Przeprowadzone badania nie potwierdziły gniazdowania rybitwy rzecznej *Sterna hirundo*. Największy progres odnotowano w przypadku żurawia z 20-25 do 74 par, co jest zgodne z tendencją wzrostową w skali kraju (Kuczyński i Chylarecki 2012). Liczebność błotniaka stawowego wzrosła z 12-18 (Sidło *et al.* 2004) do 24 par w roku 2011. Wzrost liczebności nastąpił również u bociana białego, z 70-90 do 117 par oraz kropiatki *Porzana porzana*, z 3 do 7 par. Populacja orlika krzykliwego powiększyła się z 5 do 7 par, co potwierdza coroczny monitoring prowadzony przez Komitet Ochrony Orłów, podczas którego obserwowano kolejne pary zasiedlające obszar ostoi (P. Szczypiński mat. niepubl.). Najnowsze wyniki cenzusu z roku 2015 wskazują, że dla bielika, błotniaka stawowego i żurawia trend wzrostowy utrzymuje się nadal (tab. 2). Błotniak łąkowy wykazuje w ostoi powolny trend spadkowy, z 11-15 (Sidło *et al.* 2004) do 11 par w roku 2011 i 8-9 par w 2015 (tab. 2), przypuszczalnie z powodu przenoszenia się ptaków na tereny polne. W ostatnich latach lokalizowano wiele par gniazdujących na obszarze pól poza ostoją, często blisko jej granic, z największą kolonią 8-9 par pod Miączynem Dużym w roku 2007 (P. Szczypiński i S. Menderski mat. niepubl.). W latach 2013-2014 wykazano w ostoi odpowiednio 4-9 i 4-10 par błotniaka łąkowego (Krupiński 2014), jednak wyniki te (szerokie przedziały liczebności) uzyskano mniej dokładną metodą punktów obserwacyjnych. W roku 2011 odnotowano też spadek liczebności zimorodka *Alcedo atthis* z 10-13 do 1 pary. Tak niekorzystna zmiana była zapewne efektem kilku mroźnych zim poprzedzających inwentaryzację. Wysoką liczebność zimorodka w przeszłości, potwierdzają wyniki uzyskane podczas spływu kajakowego Wkrą w roku 1994, kiedy w granicach ostoi wykryto 11-14 par (A. Brzozowski i A. Milewski mat. niepubl.).

Wiedza o dawnym stanie awifauny lęgowej kompleksu stawów koło Rumoki, z okresu ekstensywnej hodowli rybackiej, obejmuje jedynie kilka gatunków. Przeprowadzona inwentaryzacja wykazała, że stawy są znaczącym w skali ostoi siedliskiem lęgowym perkozka, kokoszki, krzyżówki i łabędzia niemego *Cygnus olor*. Zanikły dawne stanowiska bąka, zielonki *Porzana parva* i perkoza rdzawoszyjnego *Podiceps grisegena* (K. Antczak i P. Pagórski mat. niepubl.). W roku 2011 na całym kompleksie stawów odnotowano jedynie po jednej parze perkoza dwuczubego, łąski *Fulica atra*, czernicy *Aythya fuligula* i wodnika. Tak niskie liczebności były przede wszystkim wynikiem braku odpowiednich siedlisk, gdyż w ostatnich latach intensyfikowano hodowlę, usuwając część szuwarów. Prawdopodobnie, do zubożenia awifauny lęgowej przyczyniła się również występująca na terenie stawów norka amerykańska *Mustela vison* (Skierczyński 2006).

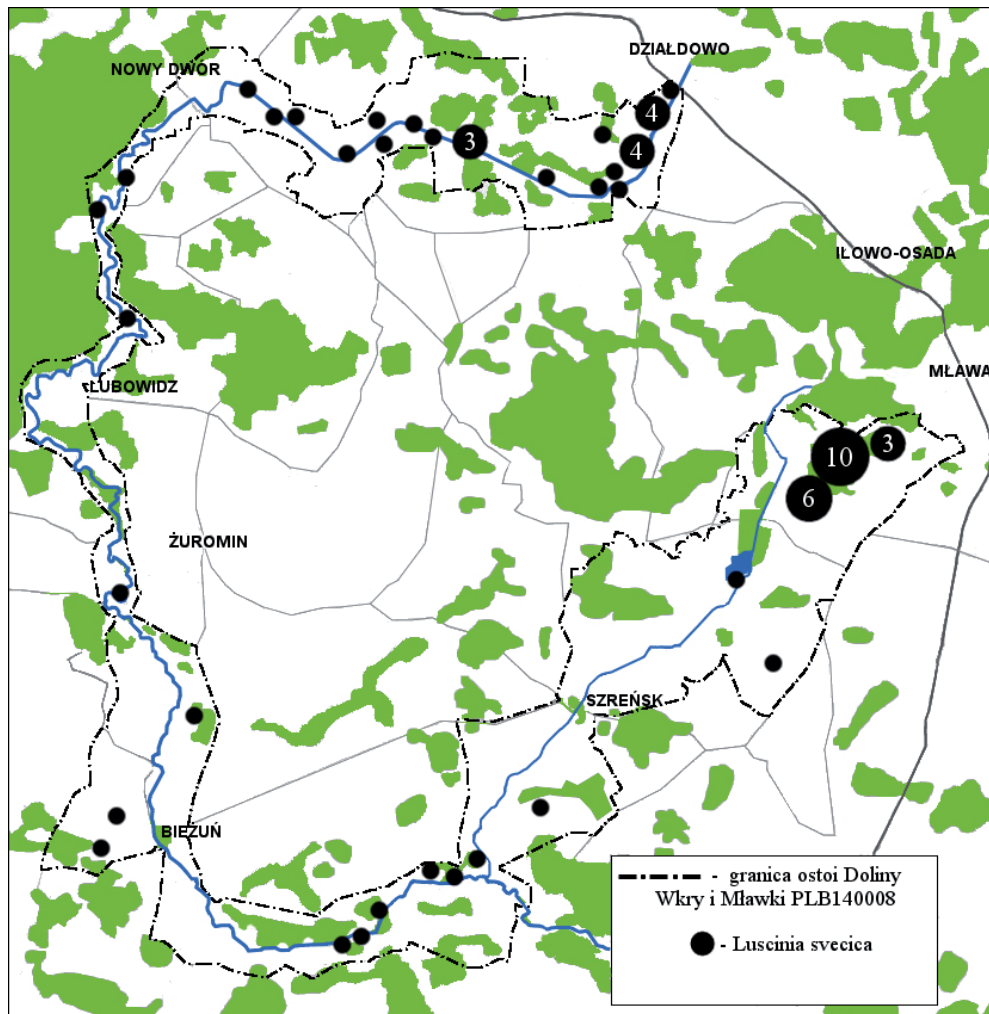
Dane uzyskane w latach 2011-2015 wskazują, że liczebność czajki i rycyka utrzymuje się obecnie na niskim, ale dość stałym poziomie, nieco wyższym lub zbliżonym do poziomów liczebności w dolinach mniejszych rzek południowego Podlasia (Dombrowski *et al.* 2011, 2012). Liczebność rycyka, dla którego dodatkowo zebrano dane na obszarze całej ostoi w latach 2013-2015, silnie fluktuowała (tab.2). Uzyskane wskaźniki mogą świadczyć o tendencji wzrostowej, należy jednak uwzględnić fakt, że wyjściowy, niski poziom rycyka w roku 2011, mógł być spowodowany anomalią pogodową w pierwszej dekadzie maja, gdy nastąpiło gwałtowne załamanie pogody

z opadami śniegu i kilkustopniowym mrozem. W tym okresie, tylko w dolinie Mławki 6 par opuściło zajęte wcześniej terytorium. Analogicznie, nieco niższa względem poprzednich lat liczebność rycyka w sezonie 2015, mogła być wynikiem suchej i chłodnej wiosny, aczkolwiek mogło się na to nałożyć oddziaływanie odwodnień, wykonanych na łągowiskach pod Bieżuniem.

Doliny Wkry i Mławki należą do najważniejszych w kraju łągowisk kulika wielkiego (około 5% populacji krajowej – Chodkiewicz *et al.* 2015). W latach 1994-2004 populację w ostoi oceniano od 17 do 20 par. Nieco niższa liczebność w latach 2011 i 2015 mogła być skutkiem wyjątkowo niesprzyjających warunków atmosferycznych, opisanych powyżej. Dane o rozmieszczeniu stanowisk uzyskane w latach 2013-2015 wskazują, że przy wyraźnym wzroście kulika wielkiego w dolinie Mławki, nastąpił drastyczny spadek na stałych łągowiskach w dolinie Wkry. W latach 1994-2004 na łąkach pod Bieżuniem stwierdzano do 10 par łągowych (K. Antczak, A. Brzozowski, P. Pagórski, mat. niepubl.). W sezonach 2011 i 2013 wykryto tam 4 pary. Według najnowszych danych w roku 2014 gniazdowały tylko 1-2 pary, a w sezonie 2015 nie stwierdzono już ptaków łągowych. (P. Szczypiński mat. niepubl.). Postępujący spadek liczebności kulika wielkiego odnotowano w dolinach zachodniej Polski, jednocześnie w części wschodniej wykazano występowanie przeciwstawnych trendów pomiędzy kluczowymi ostojami (Ławicki i Wylegała 2011). W niektórych dolinach nastąpił całkowity zanik gatunku, np. w dolinie środkowego Orzyca, gdzie w 2009 roku na odcinku Drążdżewo – Olszewka gniazdowało 5-6 par (P. Szczypiński mat. niepubl.), a w latach 2013-2015 kulik już nie występował (P. Szczypiński, K. Trzciniński mat. niepubl.).

W dolinach Wkry i Mławki od dawna nie występuje czynnik ograniczający populację siewkowych w innych tego typu dolinach, mianowicie postępująca sukcesja wierzb i ziołorośli. Jedynie w północnej części ostoi, gdzie siewkowe (prócz kszyska), wycofały się już wiele lat temu, zaobserwowano zarastanie niektórych nie koszonych łąk. Prawdopodobną przyczyną wycofywania się kulika wielkiego z doliny Wkry, był niski sukces łągowy, w ostatnich latach wskazywany jako jeden z głównych powodów zanikania kulika (Ławicki i Wylegała 2011). Bezpośrednim zagrożeniem dla łągów naziemnych gatunków łąkowych jest drapieżnictwo i prace agrotechniczne, przede wszystkim zbyt wczesne koszenie i wiosenne włócowanie łąk. Problem dotyczy całej ostoi, co potwierdzały coroczne obserwacje wielu par ze stratą łągu (P. Szczypiński mat. niepubl.). Wobec braku istotnych różnic środowiskowych pomiędzy łągowiskami kulika w obrębie ostoi i podobnym sposobie użytkowania łąk, jednym z decydujących czynników w dolinie Wkry, mogła być presja ze strony licznej na tym terenie kruk *Corvus corax*. Na łąkach pod Bieżuniem corocznie obserwowano w okresie łągowym koczujące grupki lub stada kruków (do 350 os), nękające kolonie i stanowiska siewkowych, co mogło być powodem przenoszenia się kulików w bezpieczniejsze rejony doliny Mławki. W okolicach Bieżunia skoncentrowane były fermy hodowli drobiu, których intensywny rozwój nastąpił w ciągu ostatniego dwudziestolecia na obrzeżach całej ostoi. Łatwa dostępność pokarmu w postaci źle przechowywanej padliny czy wręcz dostarczanej na łąki wraz z obornikiem, sprzyjała tworzeniu się

stad frakcji niełęgowej kruka. W dolinie Mławki, mimo funkcjonujących ferm drobiu, kruki występowały w mniejszej liczbie, być może z powodu prawidłowo prowadzonej gospodarki odpadami.

Ryc. 7. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych podrózniczka *Luscinia svecica* w OSO Doliny Wkry i Mławki w roku 2011

Fig. 7. Distribution of breeding sites of the Bluethroat *Luscinia svecica* in SPA Wkra and Mława valleys in 2011

Konsekwencją intensyfikacji gospodarki łąkowej jest stale pogarszający się stan siedlisk. Obecnie nastąpiła faza wtórnego osuszania, co grozi dalszym regresem gatunków łąkowych. W silnie przekształconych dolinach Wkry i Mławki, ptaki siewkowe zasiedlały najbardziej dogodne płaty łąk i pastwisk. Przy ograniczonej dostępności optymalnych środowisk, odwodnienie nawet niewielkiego fragmentu łąk, może skutkować utratą siedliska dla nieproporcjonalnie dużej części populacji. W ostoi wielokrotnie stwierdzano przypadki niszczenia tam bobrowych i nadmiernego pogłębiania rowów melioracyjnych, zarówno samowolnie przez rolników jak i w ramach planowych działań meliorantów. W ostatnich latach przeprowadzono odmulenie i pogłębienie koryta Mławki na terenie rezerwatu „Olszyny Rumockie” i na odcinku rzeki od Grądku do wsi Przychód w gminie Szreńsk. W latach 2010-2011 pogłębiono i powtórnie uregulowano odcinek Mławki w okolicach Turzy Wielkiej i Dobrej Woli w gminie Lipowiec Kościelny. W okresie 2013-2015 obok mniejszych, lokalnych przypadków odwodnień, pogłębiono rów zbiorczy Kozak w dolinie Mławki oraz koryta Swojęcianki i Maku w rejonie Bieżunia.

Autorzy składają podziękowania Andrzejowi Brzozowskiemu, Andrzejowi Milewskiemu, Piotrowi Pagórskiemu, Karolowi Trzecińskiemu i Andrzejowi Węgrzynowiczowi za udostępnienie niepublikowanych danych oraz Recenzentom za cenne uwagi do powyższego opracowania.

Literatura

- Antczak K. 2010. *Doliny Wkry i Mławki*. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red). *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP, Marki.
- Antczak K., Pagórski P., Szczypiński P., Dombrowski A., Wiewiórko T. 2004. *Doliny Wkry i Mławki*. W: Sidło P. O., Błaszczowska B., Chylarecki P. (red.). *Ostoje ptaków o znaczeniu europejskim w Polsce*. OTOP, Warszawa.
- Chmielewski S., Stelmach R. 2009. *Ostoje ptaków w Polsce – wyniki inwentaryzacji, część I*. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. *Ocena liczebności populacji ptaków łęgowych w Polsce w latach 2008-2012*. *Ornis Pol.* 56: 149-189.
- Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.) 2009. *Monitoring ptaków łęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią*. GIOŚ, Warszawa.
- Dombrowski A., Kot H., Kot Cz. 2011. *Awifauna doliny Kostrzynia*. *Kulon* 16: 41-62.
- Dombrowski A., Kot H., Michałowski D., Goławski A., Kozik R., Chmielewski S. 2012. *Awifauna łęgowa Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Dolina Liwca*. *Kulon* 17: 33-66.
- Górski A., Trzeciński K. 2011. *Awifauna łęgowa południowo-wschodniej części Równiny Kurpiowskiej w latach 1987-2011*. *Kulon* 16: 1-40.

- Gromadzki M. (red.) 2004. *Ptaki. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Gromadzki M., Dyrz A., Głowaciński Z., Wieloch M. 1994. *Ostoje ptaków w Polsce*. OTOP, Gdańsk.
- Kot H., Szczypiński P., Murawski M., Antczak K., Miciałkiewicz R., Waclawik P. 2011 msc. *Wykonanie inwentaryzacji ornitologicznej dla 2 Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000: PLB040002 Bagienna Dolina Drwęcy (I etap) i PLB140008 Doliny Wkry i Mławki (II etap)*. GDOŚ, Warszawa.
- Krupiński D. 2014. *Inwentaryzacja błotniaka łąkowego w ostojach Natura 2000 w latach 2013-2014. Raport końcowy*. Warszawa. www. pygargus.pl. dostęp 20 VI 2015
- Kuczyński L., Chylarecki P. 2012. *Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa, trendy*. GIOŚ, Warszawa.
- Ławicki Ł., Wylegała P. 2011. *Spadek liczebności kulika wielkiego Numenius arquata w zachodniej Polsce w latach 1980-2010*. Ornithol. Pol. 52: 40-52.
- Sidło P., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.). 2004. *Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*. OTOP, Warszawa.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. *Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004*. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
- Skierczyński M. 2006 msc. *Wpływ redukcji liczebności norki amerykańskiej (Mustela vison) na sukces lęgowy ptaków siewkowych (Charadriiformes) gniazdujących w Dolinie Biebrzy w okolicach Brzostowa*. Inst. Biol. Środowiskowej, Uniw. A. Mickiewicza w Poznaniu.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). 2010. *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP, Marki.

Adresy autorów:

Piotr Szczypiński, ul. Batalionów Chłopskich 26, 06-500 Mława, e-mail: piotr_szczypa@op.pl

Henryk Kot, Zakład Planowania Przestrzennego i Badań Ekologicznych „EKOS”, ul. Traugutta 8, 08-110 Siedlce, e-mail: ekos@siedlce.cc

Marek Murawski, ul. Armii Krajowej 18/22, 06-400 Ciechanów, e-mail: merops@vo.pl
Krzysztof Antczak, os. Książąt Mazowieckich 6 m 41, 06-500 Mława, e-mail: kuba.antczak@wp.pl

Robert Miciałkiewicz, ul. Łąkowa 13, 05-090 Raszyn, e-mail: cyanistes@yahoo.pl

Paweł Waclawik, ul. Opaczewska 43 m 108, 02-201 Warszawa, e-mail: pawel.waclawik@tlen.pl